

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Горська Н. Б.

студентка 5 ВО курсу бакалавр
спеціальність 053 «Психологія» ФПСР

Керівник: Данілова О. С.

К.психол.н., доцент кафедри
практичної та клінічної психології; ФПСР

Актуальність дослідження. На даний час у зв'язку зі зміною соціально–економічної ситуації в країні особливо важливими є питання про професійне самовизначення старшокласників, умови та фактори, що сприяють успішності цього процесу. Професійна діяльність у житті людини є основною в забезпеченні його соціальних домагань, самоствердження і самореалізації.

Юнацький вік – це період, в який відбуваються найбільш значні зміни у психіці молодих людей. Особистісне самовизначення, має ціннісно–смыслову природу, задає особистісно–значущу орієнтацію на досягнення певного рівня в системі соціальних відносин, на основі чого виробляються вимоги до певної професійної області, здійснюється професійне самовизначення. [1] При цьому, з одного боку, на процес професійного самовизначення істотний вплив роблять особистісні особливості, з іншого – саме формування особистості значною мірою відбувається в ході професійного самовизначення. Саме тому необхідно вивчати становлення професійного та особистісного самовизначення і їх співвідношення в підлітковому і юнацькому віці. [2]

Аналіз практики загальноосвітніх установ показує, що старшокласники відчують значні труднощі при виборі майбутньої професії внаслідок незнання технологій

професійного самовизначення, невміння проектувати свій життєвий і професійний шлях в сучасних ринкових умовах. Можливо випускники професії не повною мірою відповідають, з одного боку, потребам ринку праці, а з іншого, особистісним якостям самих учнів. Рішення даної проблеми передбачає пошук нових підходів до організації професійної орієнтації з урахуванням тих змін, які відбулися в освітній системі: поява нових видів освітніх установ, різнорівневих освітніх програм, реалізація профільного навчання, варіативності освіти та ін. В даний час від школи потрібно створення умов для формування у підлітка індивідуального освітнього запиту, особистісної потреби у виборі професійної діяльності, готовності до професійного самовизначення і подальшої самореалізації в нових економічних і соціокультурних умовах. [3]

Мета дослідження: виявити особистісні особливості старшокласників у виборі майбутньої професії.

Об'єкт дослідження: самосвідомість і мотиваційна сфера особистості старшокласника.

Предмет дослідження: професійне самовизначення особистості; особистісні особливості старшокласників у виборі майбутньої професії.

Виходячи з поставленої мети, були визначені **завдання дослідження:**

1. Провести теоретичний аналіз літератури з проблеми професійного самовизначення у юнацькому віці.

2. Вивчити та проаналізувати уявлення і соціальні установки в психологічній літературі.

3. Експериментальним шляхом виявити і проаналізувати психологічні особливості уявлень про майбутню професію у старшокласників.

Проведений аналіз теорії і практики педагогічної підтримки старшокласників на етапі вибору професії в умовах профільного навчання дозволив висунути наступне припущення: старшокласники, що вибрали майбутню

професію, відрізняються змінами у формуванні мотиваційної сфери та мають активну життєву позицію.

Методологічну основу дослідження склали: принцип системності (Б.Г.Ананьєв, О.М.Леонтьєв, Б.Ф.Ломов та ін); принцип розвитку (Л.С.Виготський, В.В.Давидов, О.В.Петровський, Д.Б.Ельконін, І.Б.Котова та ін); принцип активності (К. О. Абульханова–Славська, Б. Г. Ананьєв, А. А. Бодальов, А. В. Петровський та ін.).

Методики дослідження:

1. Для відбору на різні типи професій відповідно до класифікації типів професій була відібрана методика «Диференційно–діагностичний опитувальник» Климова (ДДО).

2. Для експрес–діагностики характерологічних особливостей особистості ми задіяли опитувальник Айзенка.

3. Для визначення типових способів реагування на конфліктні ситуації – адаптована Н. В. Грішиній методика американського соціального психолога К. Н. Томаса «Стили конфліктної поведінки».

4. Для дослідження навчальної мотивації підлітків – методики «Спрямованість на оцінку» і «Вивчення спрямованості на придбання знань», запропоновані Є. П. Ільїним і Н. А. Курдюкової.

Методика дозволяє дізнатися, який ведучий мотив у навчальній діяльності є провідним у підлітків.

5. Для дослідження мотивації досягнення у підлітків – методики «Потреба в досягненні» і «Вивчення мотивації успіху і боязні невдачі» А. А. Реана. Методика дозволяє з'ясувати, наскільки розвинена мотивація досягнення у підлітків, чи прагнуть вони досягти поставленої мети, або пасують перед життєвими труднощами.

Дослідження проводилось в загальноосвітній школі №56 м. Одеса. У дослідженні взяли участь 40 старшокласників у віці 15–16 років, учні 10 і 11 класів.

На першому етапі був здійснений теоретико–

методичний аналіз літератури з проблеми дослідження.

Другий етап був спрямований на виявлення психологічних особливостей професійного самовизначення в юнацькому віці.

На третьому етапі проводилась обробка та інтерпретація отриманих результатів.

На основі бесіди, на першому етапі дослідження, були обрані ті школярі, які вже вибрали майбутню професію – 20 чоловік. Ці школярі увійшли до складу експериментальної групи. Там же були виявлені школярі, які ще не мають чіткого уявлення про свою майбутню професію, які увійшли до складу контрольної групи (20 осіб).

У ході експериментального дослідження ми отримали наступні результати:

- Школярі, що не визначились з вибором майбутньої професії мають широкий діапазон інтересів. Ті школярі, які вже вибрали професію, віддають перевагу категоріям "людина–техніка" і "людина–знак".

- Навчальна мотивація школярів, які обрали професію, вища в порівнянні з мотивацією тих, хто поки не визначився з вибором (як спрямованість на оцінку, так і спрямованість на знання);

- Потреба в досягненні в групі школярів, що не вибрали професію, в цілому значно нижча, ніж у групі, що вже вибрали.

- У групі школярів, які обрали майбутню професію, прагнення до прийняття переважає над страхом відкидання. У той час, як у групі школярів, які не визначилися з вибором спостерігається протилежна тенденція: страх неприйняття домінує над прагненням до прийняття.

- Школярі, що вибрали майбутню професію мають більш велику потребу в спілкуванні, ніж ті, які не мають чіткого уявлення про майбутню професію.

Отримані дані підтверджують гіпотезу нашого дослідження про те, що старшокласники, які вибрали

майбутню професію, відрізняються змінами у формуванні мотиваційної сфери та мають активну життєву позицію. Саме варіативність професійних планів молодих людей дозволить їм легше перенести можливі невдачі при реалізації своїх намірів, більш об'єктивно оцінити свої можливості, переглянути свої плани у зв'язку зі сформованою життєвою ситуацією.

Висновок. Самовизначення – найважливіше досягнення особистості, воно ґрунтується на стійко сформованих інтересах, і прагненнях суб'єкта, спирається на формуванні світогляду і пов'язане з новим сприйняттям часу.

Образ майбутньої професії досить складне утворення, що включає емоційні і когнітивні компоненти. Відповідність емоційно–оцінних компонентів професії робить вибір обґрунтованим і реальним. Для обґрунтованості професійного вибору необхідно також, щоб вимоги з боку професії відповідали можливостям людини. В іншому випадку у самосвідомості людини накопичується негативний життєвий досвід, формуються своєрідні способи вирішення поставлених перед ним завдань – відхід від проблем, їх ігнорування і т.д.

Література

1. Вінтін І. А. Особливості соціального самовизначення старшокласників / СоциС.2004. № 2. С.98–103.
2. Мельник О. В. Післяіндустріальний світ: нові виклики до професійної орієнтації дітей та учнівської молоді / Педагогіка і психологія. 2014. №1. С.24–31.
3. Шилова Н. І. Спрямованість особистості як соціально–психологічне явище / Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». 2017. Т. 1. Вип. 5. С. 135–140.